

„Hármas kistükör” – kettős fókuszban

Bakos István: *Nemzetépítő kísérlet. A Magyarok Világszövetsége kronológiája, 1989–2000.*

Antológia Kiadó, 2016

Bakos István – Házi Balázs – Nagymihály Zoltán (szerk.): *A Magyarok Világszövetségének „hármas kistükre” (1989–2000).*

Antológia Kiadó, 2018

A tavaly 75. életévét betöltő Bakos Istvánról elmondható, hogy nagy idők jelentős tanúja. A Kádár-kori népi-nemzeti ellenzékének majd’ minden jelentős fordulata nál jelen volt: Eötvös-kollégistaként az 1969-es bölcseészaki „KISZ-lázadás” főszereplője, a falukutató mozgalom aktív tagja, a Bethlen Gábor Alapítvány egyik kezdeményezője, a lakiteleki találkozó résztvevője. 1989 előtti munkásságának logikus folytatásaként 1994-ben szerepet vállalt az újjáélesztett Magyarok Világszövetségének (MVSZ) működtetésében is, főtítkára lett. Belülről látta tehát az eredetileg 1938-ban Teleki Pál és Perényi Zsigmond által fölállított, a kommunista diktatúra alatt teljes pártállami kontroll alá vont, meggyengített, de Csoóri Sándor elnöksége (1991–2000) alatt föltámadó szervezet ezredforduló előtti küzdelmeit. Szerencsére Bakos István jól rendszerezte az iratait, s idővel több szervezethez is köthető magángyűjteménye alakult ki,¹ amely jelen-

kori történelmünk kutatása szempontjából jelentős forrásokat tartalmaz. Bakos gyűjteményének részét képezi saját MVSZ-es gyűjtése is, ennek feldolgozásával született meg a címben jelzett két mű. Bakos István két részletben kiadott „hármas kistükre” felbecsülhetetlenül értékes munka mindazoknak, akiket a magyar-magyar kapcsolatok ápolásában kulcsszerepet játszó MVSZ története érdekel. Mindkét kötet a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archívumban készült.²

Az első kötet, a *Nemzetépítő kísérlet. A Magyarok Világszövetsége kronológiája, 1989–2000.* című, még 2016-ban megjelent munka sokkal több annál, amit alcíme ígér. Nemcsak az MVSZ legutóbbi „fényes” időszakának legfontosabb eseményeit közli időrendben, hanem rövid tanulmányban ismerteti a szervezet történetét, a jogelődöktől kezdve a 2000. évig. A hangsúly ter-

1 Ide tartozó iratainak adatainak egy része bekeült a nemrég lezárult *Courage (Kulturális ellenállás. Az ellenzékiesség öröksége az egykori szocialista országokban)* nevű nemzetközi tudományos kutatási program során létrehozott adatbázisba is. Az 1969. évi diákmozgalomról a <http://hu.cultural-opposition.eu/registry/?uri=http://courage.btk.mta.hu/courage/individual/n6102&type=collections>, a Bethlen Gábor Alapítványról pedig a <http://hu.cultural-opposition.eu/registry/?uri=http://courage.btk.mta.hu/courage/individual/n4633&type=collections> oldalakon lehet olvasni.

2 Elgondolkodtató, hogy az egyik legfontosabb rendszerváltozás utáni magyar társadalmi szervezet történetéről, forrásairól szóló, úttörő publikáció kiadására nem az erre hivatott Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, hanem egy magánszemély kezdeményezésére, egy fiatal kutatóhely segítségével kerülhetett sor. A két kötetet érdemben egészíthetné ki az, ha az MNL OL illetékes munkatársai összevethetnék a náluk őrzött iratokat a Bakos-féle gyűjtemény dokumentumaival, vagy ha legalább érdemben közreműködhetnének az MVSZ iratainak rendezésében. Erre vonatkozó szándéknyilatkozat a második kötet bemutatóján a levéltár munkatársa részéről el is hangzott.

mészetesen az 1990-es évekre esik, hiszen ekkor dolgozott a szervezetnek a szerző is. A Bakos által „rövid krónikának” nevezett rész az MVSZ történetének áttekintése mellett közli a szervezet vezető testületeinek (Elnökség, Védnöki Testület, társult szakmai szervezetei, központja, hivatala, az Országos Tanácsok, a megyei szervezetek stb.) tisztségviselőinek legfontosabb adatait. Ez a gyűjtés fontos alapja lehet egy későbbi MVSZ-prozopográfiának is. A 462 oldalas kötet – több mint száz kísérő fényképével – rendkívül részletes kronológia nemcsak az MVSZ, hanem a szocializmus utáni első évtized Kárpát-medencei történéseinek krónikája is. Csupán a névmutató hiánya okozhat némi csalódást – a kötet így nehezen kutatható.

A 477 oldalas másik – ezúttal névmutatóval is ellátott – kötet, *A Magyarok Világszövetsége „hármaskistüke”* (1989–2000) ugyan jóval kevesebb fényképet tartalmaz, ez azonban semmit sem von le értékéből. Ez a kiadvány részben az első könyvben kitűzött nagy munka folytatása. Címe nemcsak a jeles XVIII. századi tudós-tanár, Hányoki Losontzi István főművére utal, hanem egyben jelzi azt a három csapásirányt, amelyen a szerző az MVSZ történetének rekonstrukcióját a jelenlegi forrásadottságok mellett módszertanilag hasznosnak látja, nevezetesen: a mérvadó személyek, a szervezetek és a válogatott források révén. Emellett újabb részleteket ismerhetünk meg a szervezet rendszerváltás utáni történetéről is. A szervezet- és hivataltörténeti áttekintés ABC-rendben közli az 1989 utáni bő évtizedben tevékenykedő vezető tisztségviselők teljes névsorát funkciójuk és képviselt országuk megjelölésével. Az „archontológia-szerű” gyűjtésben helyet kaptak az MVSZ Védnöki Testületének, Választmányának, titkárságainak, osztályainak hivatalviselői egyaránt.

A kötet gerincét az MVSZ életében fontos szerepet játszó személyek és szervezetek kislexikona alkotja. A II. fejezet (személyek) az MVSZ vezető szerveiben, illetve

tag- és társszerveiben dolgozott tisztségviselőinek, munkatársainak, továbbá a Szövetség rendezvényeit létrehozó személyek szócikkei. A gyűjtésben az egyes emberek rövidebb-hosszabb életrajzai korántsem a „száraz” biográfiai adatokra terjednek ki, időnként rövid visszaemlékezések is színesítik a leírásokat.

A következő (III.) fejezetben közltek a szerkesztők az MVSZ saját (központi, megyei) szerveinek adatait, a három régióra (nyugati, Kárpát-medencei, anyaországi) tagoltan. Itt kaptak helyet a Világszövetséggel együttműködő hazai „kiemelt magyar szervezetek, intézmények” (pl. Balassi Intézet, Duna Televízió, Eötvös Collegium, Hitel folyóirat, Lakiteleki Népfőiskola, Százak Tanácsa stb.) és külföldi szervezetek, intézmények (pl. Brüsszeli Magyar Ház, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, Leuveni Collegium Hungaricum, Pázmáneum stb.), illetve a „társintézmények” szócikkei is. Figyelemreméltók azok a leírások, amelyek azokra a külföldi magyar szervezetekre vonatkoznak, amelyek az MVSZ átalakítása után alakultak, és az ezredforduló előtti időszakban kialakult MVSZ legitim folytatóinak tekinthetők. (A Nyugat-európai Országos Magyar Szervezetek Szövetsége, valamint a Latin-Amerikai Magyar Országos Szervezetek Szövetsége tartozik ide.)

A 33 iratot közlő forrásközlés alkotja a kötet utolsó nagyobb (IV.) fejezetét. Ez a remek dokumentumválogatás elsősorban a Bakos István által megőrzött iratok, illetve különféle sajtótermékekben (főleg a *Magyar Figyelő*ben) megjelent beszédek, javaslatok, memorandumok, állásfoglalások gyűjteménye (kiválogatásuk és szakszerű közlésük Bakos István mellett a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archivum két fiatal munkatársának, Házi Balázsnak és Nagymihály Zoltánnak az érdeme, akárcsak a személyi és szervezeti adattár összefésülése és tudományos apparátushoz méltó arányosítása). A kronológiai sorrendben publikált iratok rávilágítanak az MVSZ magyarság összetartó

szerepére, sikeres akcióira (pl. a Magyarok Világkongresszusainak megszervezése, az ópusztaszeri Világmagyarság Hajléknak és a Benczúr utcai székháznak a felújítása, számos kiállítás és könyv létrehozása a folyamatosan csökkenő állami támogatás ellenére stb.). Az iratok egy része a dicstelen végjátékról szól: az MVSZ 1998-tól kezdődő válságáról s eljelentéktelenítéséről is. A rendszerváltás utáni magyar közélet, a hírhedt „szekértáborosdi” szomorú történetének különlegesen fontos dokumentumai ezek, de a belső, ellentétek és az egyelőre feltáratlan, csak vélelmezett eredőjű, kívülről betelepített belső bomlasztók története is. Az egységesség érdekében talán érdemes lett volna az összes szöveget egységes átírási mód szerint közreadni (néhány iratot „fontosságuk” miatt facsimile közöltek).

A szaktörténész számára ez a két kötet elsősorban azért jelenthet értéket, mert részben enyhíti a magyar jelenkorral foglalkozó segédkönyvek kiáltó hiányát. A kronológia, az adattár és a forrásgyűjtemény igen hasznos eszköze lehet azoknak, akik a jövőben a magyar kultúrdiplomácia, nemzeti önreprezentáció, illetve a harmadik magyar köztársaság történetének megírására vállalkoznak majd. De a szé-

lesebb olvasóközönség számára is számos tanulsággal szolgálhat ennek a két kiadványnak a tanulmányozása. Megtudhatjuk belőle, hogy a régi önmagával köszönő viszonyban sem levő mai Magyarok Világszövetsége egykoron sokkal több volt, mint nemzeti jelszavakba burkolózó, kevéssé látogatott megemlékezéseket szervező társulat. A Bakos István vezetésével készült kötetek olyan alulról szerveződő intézményt mutatnak be, amelyik képes volt úgy bel-, mint külpolitikai kérdésekben hatni, különösen a határon túli magyar nemzetrészek érdekvédelméért nem egyszer eredményesen fellépni. A két könyv azonban nem hallgatja el a hamvukba holt kísérleteket sem, s önkritikusan szól arról is, miért akadt meg a Világszövetség fejlődése, s miben hibáztak jó szándékú, elkötelezett közszolgái. Az MVSZ újjászervezésével járó folyamat gyermekbetegségei, a rendszerváltás utáni médiaháború, a forráshiány, a civil társadalom kiépítését szolgáló kulturális minták hiánya, aktuálpolitikai érdekek együttesen vezettek az MVSZ 2000 utáni ellehetetlenüléséhez. Sokak megfeszített munkája kellett ahhoz, hogy a bukás előtti néhány évben maradandót alkothasson a Szövetség. Nekik állít emléket ez a két könyv.

Pál Zoltán

PÁL ZOLTÁN (1987) doktorjelölt történész. Kötete: *Az Eötvös Kollégium. Elitképzés a népi demokráciában, 1956–1984* (2013).